

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Vindex Libertatis Ecclesiasticae || Et Martyr || S.
Engelbertvs || Archiepiscopvs Co-||loniensiſ Princeps ||
Elector, &c.**

Gelenius, Aegidius

Coloniae Agrippinae, 1633

Notatio ad Caput Primum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9728

Jerem. 24.

Abbatia
Essendien-
sis misere
vexatur.

Esa. 33.

fornicantur abs te, Non potest esse sine periculo & gratiæ detrimento, quando Clerici, qui secundum nomen suum de sorte sunt Dei, ordine A mutato, militiæ se mancipant seculari. Tales, sicut exemplum habemus in multis, cum ad malum, vt dici solet, deterius tendunt, etiam malis peiores, & crudelibus crudeliores fiunt. Hinc Ieremiæ dicitur à Domino: Quid tu vides Ieremia? Et dixi: Ficus malas, malas valde. Ficus malæ, sunt maligni religiosi, vtputa Monachi vel Clerici. Ficus malæ valde, cum ex illis fiunt Laici. Fuerat enim Fridericus maioris Ecclesiæ Colonienfis Canonicus. In Comitum ex Clerico mutatus, fit Ecclesiæ Essendienfis Aduocatus nomine, re ipsa inimicus. Non enim defendere, sed magis deprædari didicit. Cum pater eius Arnoldus, Comes de B Altena, vir admodum prudens & modestus satis in genere suo, ratione aduocationis satis indebite iam dictam vexasset Ecclesiam, iste nouissimus Fridericus exossauit eam. Aduocatos siue scultetos Ecclesiæ, contra voluntatem Abbatissæ & sororum, amouit: pro libitu nouos instituit: homines ad monasterium quocunque iure attinentes, tantis vexationibus angarians, tantisque exactionibus excorians, vt nobilis illa Ecclesia subsistere, vel diutius eiusdem incubatoris intolerantias sustinere non posset. Non legerat, vel potius non attenderat scriptum, si legerat, miserimus ille: Væ qui prædatis, nonne & ipse prædaberis? Abbatissa C sæpius cum sororibus Coloniam veniens, cum coram primoribus suas miserias, & Friderici violentias prius Domino Theoderico, ac deinde eius successori Engelberto Archiepiscopo exponerent, modicum profecerunt, quod amore cognationis multa circa illum dissimularent.

Notatio ad Caput Primum.

Absolutâ libro superiori, temporis serie, quam notatio-^D nibus inferui, hoc libro & tertio solas obseruationes adiciam.

§. Causa verò martyrij.

Causa
martyrij S.
ENGEL-
BERTI.

Causam martyrij S. ENGELBERTO præbuit Ecclesiæ Essendianæ susceptum contra Fridericum Isenburgicum comitem patrocinium, cuius Friderici progenies à florentissima hodie Comitum Isenburgicorum differt, & prorsus di-
uersa

A uersa est stirpe : Imagines huius ad Lanū fluiū familiae quæ Salentinū Archiepiscopū & Principē Electorē Coloniensē progenuit, nigro depictæ colore trabes designant. Illius verò Differentia familiarū Iſenburg.

C familiae Iſenburgicorum apud Rurā rosæ referunt, ipsaq; sedi Coloniēsi dedit Adolphū Archiepiscopū, ædificatorē caſtri Iſenburg ad Ruram, qui illud in feudum conceſſit fratri ſuo Arnolſo, in plerisque manuſcriptis & vulgatis Euerhardo appellato. Deinde verius hic exiſtimat Cæſarius, Friderico patrem fuiſſe Arnolſum, (niſi malis auum eius nuncupare) ſed pro illo militat archiua, extant enim plurima diploma ta Adolphi Archiepſcopi fratres ſuos enumerantis: Arnolſum Friderici patrem, & Fridericum eiſdem Patrum: Ec- Friderici Iſenburgi pater Arnolſus.

D cleſiæ quoque Eſſendianæ parrocinium, quam aduocatiā Arnoldus Aduocatus Eſſendienſis fuit.

Vidi vnū aliquod in Veteris Campi tabulariis inſcripto nomine Eliſabethæ Abbatiffæ in manuſcriptis Antiftitarum Eſſendiendiſium Catalogis hætenus omiſſo. Hi inter Eliſabeth Abbatiffa Eſſendienſis.

Q 2

teſimum

Ecclesiæ
Essendiensis
clientes
plurimi.

Adelheidis
Abbatissa
Essendiensis
tēpore S.
Engelberti

telimum leptuagesimum gubernantem) & Adelheidem eius nominis tertiam tempore S. ENGELBERTI Præsidem meminerunt tantummodò Cunegundis de Windeck, Beatrix de Lennep, & Iuttæ de Miluen intercedentium, nulla facta commemoratione Elisabethæ in illo apud veteris Cāpimonasterij Diplomate recensitæ, in quo anno 1197. *Arnoldus* nuncupatur *Aduocatus Assindia*, ibique post Sacellanos, curiæ *Officiales* referuntur. *Godescalcus Dapifer*, *Bertholdus Pincerna*, *VVolframms Camerarius*, *Rutgerus Marscalcus*, Ecclesiæque ministeriales *Hermannus de Aldendorp*, & fratres eius *Henricus* & *Cæsarius*, *VVinnemar* de *Vinffhausen*, *Henricus Gilstein*, *Hethenricus de Steuene*.

Amplissimus hic se mihi iurium Ecclesiæ Essendiensis eiusque Clientum, seu Vallorum, & Curialium enumerandorum offert Campus; Verum hæc sufficiant, ad aliquam eorum notitiam, atque imprimis ad faciendam Cæsario fidem asserenti: *Aduocatum Arnoldum fuisse Friderici patrem*; à quo Ecclesia sit vexata, atq; ab eius filio demū exossata, tēporibus videlicet S. ENGELBERTI circa annum millesimum ducentesimum decimum sextum, præsidentis; Adelheidis verò de Wildenberg eius nominis tertix Ascetiarum Præfectæ, cuius iam memini. Est illa quæ Canonicis ibidem residentibus reditus in Holtzweiler, ac virginibus ex canone viuentibus vulgò Canonissis obuentiones in Paffendorff transcripsit Anno à Christi Natiuitate 1224. *Regnante inuictissimo Romanorum Imperatore Friderico, glorioso Rege Henrico, ac venerabili Coloniensium Archiepiscopo ENGELBERTO*, eam transcriptionem tandem Gregorius Nonus, anno Pontificatus sui IV. 7. Kal. Iulij confirmavit. Deinde Adelheidis Ecclesiæ Capellensî, (quæ nunc Collegium Rellinghausanum dicitur) concessit priuilegium, vt virginibus ibidem æquè sibi possint adsciscere certum præpositum ex Præmonstratensî Religione, atque illa

A illæ in Monasterio Staupenberg, ambabus enim Ecclesijs olim vnus præerat Hierarcha. Defuncta Adelheidis 23. Aprilis Essendiæ ante altare S. Georgij est tumultata, qua ipsa etiamnum viuente destructum est ab Henrico S. Engelberti successore, ope Henrici Ducis Brabantix, Gerardi Geldrix, Theoderici Cliuia, Gerardi Iulix, & Adolphi Marchix comitum castrum Isenberg] *Hæc fere Catalogi asserunt Essendenses*, debuit igitur Adelheidis fuisse illa Essendensis Præses, quã Cæsarius scribit sæpius cum sororibus Coloniam venisse

B cum Theoderico Archiepiscopo, & deinde cum successore eius ENGELBERTO conquestum, de Friderici violentiâ Ecclesiæ Essendensis illatâ.

Nobilitas
Ecclesiæ
Afnidrens.

Ipsa vero Essendensis (vel vt in exemplari seu originali primæ suæ institutionis habetur, Afnidensis) Ecclesia est in quam præter Canonicos, solæ Regulorum filix Canonix adleguntur. Abbatissa sacri Romani Imperij Princeps in politicis præclaro dominatur territorio. Gloriantur ipsæ corpore B. Alfridi quarti Hildisheimensis Episcopi Institutoris Essendensis, cuius soror Gersvvida prima loci Antistita, circa annum Christi 878. floruit: diuites præterea sunt sacris Lipsanis SS. Colmæ, Damiani, Basilij, Quintini, Remigij, B. Pinnosæ, quartæ Abbatissæ, nec non S. Marci, à Mechtilde Præfectâ, Ottonis secundi & Theophonix filiâ, dono dati, à qua & institutum Collegium Rellinghausanum; sacellum verò S. Annonis, in rupe extructum, vulgò Staupenberg dictum, cuius supra memini, dotauit Svvanehildis Abbatissa, Anno Domini millesimo septuagesimo tertio. De vtriusque etiam Præfectis videtur agere Cæsarius, quando in plurali Patronos & Prætores; vel vt ipse loquitur, *Aduocatos & Scholætos Ecclesiæ à Friderico Isenburgico vexatos perhibet.* Nam præter Essendianam, alii de ipsius sanguine, collegia dictæ Ecclesiæ fem.

Vide Chron.
Eggehardi
Abbatis
Vragiensis.

Reliquiæ
Elsédiæles.

NB. Corpus
S. Marci Essendie in aurea hiero-
theca quiescit

Diuerfi ex
Altenana
familia
grauarunt
Ecclesiam
Essendia-

NB Staupenberg for-
tasse dici ab
Idolo Stuffo-
nio in parti-
bus Saxoni-
cis culto, sicut
de eiusdem
vominis mō-
te in Eichfel-
dia obseruat
P. Nicol. Ser-
rarius in
hist. Mogunt.
lib 30.
Notat. 2.

clesiæ subiecta, Rellinghausanum & Staupenberg infesta-
runt, atque affligerunt; Vnde hæc propter Collegium Rel-
linghausanum ab Henrico Romanorum Rege, manarunt
literæ Regiæ in comitem Marchiæ Adolphum.

Henricus Dei Gratia Romanorum Rex & semper Augustus, vni-
uersis Imperij fidelibus, quibus præsens scriptum fuerit ostensum gra-
tiam suam & omne bonum. Insinuatione præsentium ad vniuersorum
cupimus notitiam peruenire quod Nos dilectam Principem nostram,
Atnidiensem Abbatissam de plenitudine consilij Nostri in possessio-
nem Aduocatiæ suæ Relinghaussen misimus, in quâ Aduocatiæ posses-
sione, sicut asserbat, à comite Adolpho de Marchia per violentiam
fuerat eiecta, & in eadem possessione memoratam Abbatissam in om-
nibus defensare proponimus diligenter. Volumus etiam, quod si præ-
nominatus comes de Marchia affirmer se aliquod ius habere in Aduo-
catiæ antefata, in nostra præsentia proponat, plenam iustitiam receptu-
rus. Inhibentes nihilominus eidem Comiti ne prælibatam Abbatissam
super possessione Aduocatiæ in Relinghaussen, quam à Nobis debet &
ab Imperio tenere, in alio iudicio quam coram Nobis impetere præ-
sumat: Volentes quoque vt coram Nobis omnia per iustitiam diffi-
ciantur: Præterea mandamus sub attentu Nostræ Gratia firmissimè
præcipientes, quatenus coram fideli nostro Burggrauio Werdenfi
omnes ministeriales & ministratores Ecclesiæ Atnidiensis super omni
querimonia, & satisfactione debita iuri pareant, & obediant eidem,
sicut indignationem Nostram voluerint euitare, Datum apud Spiram
Idibus Decemb indictione quarta.

Patrocinij seu Aduocatiæ Essendiensis ius, post sumptum
de Friderico supplicium persæpè Coluniensis sibi Sedes vin-
dicauit, vt plura Archiuorum diplomata testantur, è quibus:
*compositio inter Sifridum Archiepiscopum & Euerhardum comitem D
de Marcka, qualibere patrocinium seu Aduocatiæ Essendiensem per-
mittit Ecclesiæ Coloniensi. Deinde priuilegium Regis Henrici, Henrico
Archiepiscopo Francofurti concessum, 6. Kalend. Octob, Anno Domini
millesimo trecentesimo nono regni primo. Item conuentio inter Engel-
bertum eius nominis tertium Archiepiscopum & comitem de Lim-
burg, de patrocinio seu aduocatiæ Afsindiensi, iudicio & comitatu de
Buichen,*

Buichen. Hæc & id genus alia ad patrocinium Affindienſium
 A ſpectantia, quia in alia incidunt, tempora hic prætereo.

ALTERA MEDIETAS CAPITIS PRIMI.

POST annos aliquot ſorum querimonijs Dominus Papa Hono- Anno 1225
 rius, nec non Imperator Fridericus defatigati, compatiētes ſæpe Iuſſu Papæ
 dictæ Eccleſiæ vrgentes literas Epifcopo dixerunt. Qui cum Eccleſiæ & Impera-
 Imperialis iniurias diutius diſſimulare nec auderet, nec vellet, Comi- toris En-
 B tem ſerio monuit, ſed nihil profecit. In tantum autem ei pepercit, vt de gelbertus
 proprijs redditibus annis ſingulis certam penſionem ei offerret, modo Epifcopus
 aduocatione legitime vti vellet; ſed ille minime acceptauit, quoniam comitē ex-
 in maleuolam animam non intrabit ſapientia. Intelligens autem idem hæredat.
 ipſe Fridericus præſulis voluntatem, quod eum exhæredare vellet, co- *ſap. i.*
 gnatis conqueritur & amicis, Et ecce flante Bohemoth, cuius halitus *Iob 41.*
 prunas ardere facit, ſic ſuccenſus eſt ad Epifcopum interficiendum, vt
 verbis fumantibus carbones, id eſt, ſatellites ſuos, homines in malitia
 exercitatos, & ad omne facinus pronos, ad parricidium inflammaret.
 C Fridericus, dictio Teutonica eſt, & ſignificat pacis diuitem. At miſero
 iſti non niſi per antiphrasim, id eſt, à contrario congruebat. Nam pacis
 inops erat, pacis inimicos ſibi locians. Mox cultelli, lanceæ, enſes præ-
 parantur, à miſero miſeri falſis promiſſis animantur. Ego ſum, inquit,
 Comes, caſtra fortia habens & terram. Duo ex fratribus meis Epifcopi
 ſunt. Dux Walramus, & terræ noſtræ potentiſſimus, affinis meus eſt, * poſt mor-
 cuius filius Comitatum Montenſem * habiturus eſt. Conſobrinus ſum tem En-
 Theoderici Comitæ Clienſis, cuius fratruelis eſt nobilis vir de Hen- gelberti.
 nisberg. Godefridum Comitem de Arnsberg. Ottonem Comitem de
 D Tekelenburg, Herimannum potentem de Lippia, & alios complures Inſtāman-
 iniurijs affecit, læſit & offendit, nec eſt qui ſanguinem eius vindicet. tur multi
 Omnes vos ditabo, protegam & ſublimabo. Simile quiddam clande- in necē En-
 ſtino huic parricidio, antequam occideretur beatus Epifcopus, frater gelberti.
 Friderici Engelbertus euidam honeſto militi, ſicut nuper ab eius ore
 audiui, propoſuit, ita dicens: Tales & tales ſunt cognati mei, tales & ta-
 les ſunt affines mei, prædictos nobiles nominans, & quis mihi fratribus-
 que meis nocere poſſet? Reſpondente milite, Nullus ſane poſſit, maxi-
 me quamdiu vobiſcum eſt Dominus & cognatus veſter Archiepiſco-
 pus:

Militem
 vocat virū
 nobilem.
 Matth. II.

pus: ille subiunxit: Ponamus non superesse Archiepiscopum, ecquis nobis vim vel contumeliam inferre posset? Miles quidem respondit, sicut A
 & prius responderat, sed satis displicuit ei hic sermo, cum postea comperisset, quare prolatus esset ab eo. Atque inde conijci potest hoc sacrilegium non tum primum, cum Episcopus occisus est, fuisse conceptum, sed diu pertractatum. Feruntur huic conspirationi consensisse nonnulli potentes, quos fama quidem non tacet, sed propter tempus nominare non licet: sed veniet narrandi opportunitas, dicente Salvatore: Nihil est opertum, quod non reueletur; & occultum, quod non sciatur.

Notatio ad alteram medietatem Capitis I.
 Libri secundi. B

§. In tantum ei pepercit.

S. ENGELBERTVS
 non laborat
 nepotissimo vel immoderato amore in suos consanguineos

Fasti Mariani Monachienfes immoderato Ecclesiasticorum in suos cognatos affectui opponunt exemplum S. ENGELBERTI: *libertatem, inquiringes, Ecclesia S. ENGELBERTVS contra cognatum sanguinem (audiant utinam hæc, illi qui Christi patrimonium sua putant, & in suos effundunt) toto pectore propugnauit ipsique adeo vita antehabuit.*] Quare quæ Cæsarius refert de mercede seu pensione ex propriis redditibus oblatâ non erunt capienda de emolumentis Ecclesiasticis, verum potius de fructibus amplissimi patrimonij Montensis Territorij, cuius administratio Germano suo Adolpho ante septennium vita functo, ad ENGELBERTVM Nostrum erat deuoluta, vt liberum ei fuerit perceptos inde redditus & census mercedis loco soluere. Ex iisdem solutam arbitror dotem elocatae consanguineæ ante promissam: apud Buranos enim Dynastas conseruatum testificatur exemplar: à SANCTO NOSTRO Anno 1222. sub traditione fascium Henrico Romanorum Regi facta auguratione, coram Nobilibus viris comite de Marcka & Lippia consanguineam suam Comitissam

S. ENGELBERTVS
 cognatam sponfam dotat.

A mitissam de Kessel despōsam nobili viro Bertholdo Domino in Buren, in dotem dato pone oppidum Belikenſe caſtro Welschenbeck ſuis ipſius nummis comparato. Itaque ne Martyr
 B noster velut ἀσφύγος in il- liberalitatis aut immanitatis ſuſpicionem vocetur, aio non eum à ſe liberalitatem repulſiſſe aut Senſum humanitatis in ſuos, vbi licebat
 C exuiſſe, ſed de Gazo- phylacio templi non auxiſſe amicos.

Buren.

Cæteroquin vt & liberalitatem SANCTI NOSTRI Be S. ENGEL- neuole Lector plenius perſpicias, & quàm immeritò Frideri- BERTVS VIC- cus Iſenburgicus hoc primo capite B. Engelberto affingat: liberalis. quod Vir Sanctus complures iniuriis affecerit, leſerit, & offenderit, cognoſcas, exhibeo hic teſtes munificentix eius tabulas, ex inſignis Collegii SS. Apoſtolorum archiuo, in quibus op- pidanos ad vadum Viperæ fluuii, vulgo Wipperfurdenſes
 D ab omni exactione perpetuò liberos declarat. Tabulæ ſic ſe habent:

In Nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, ENGELBERTUS diuina fa- Priuilegiū uente Clementia ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, omni- Wipper- bus ad quos præſens ſcriptum peruenerit in perpetuum. Ne rei geſtæ furdentiū, finem conſumat obliuio literarum ſolet indi- cijijs æternari. Quapro- pter notum facimus vniuerſis; quod nos vna cum fratre noſtro Adol- pho comite de Monte feliciſ recordationis cum adhuc viueret, commodum

R

commodum

* id est, Ca-
nonicis SS.
Apostolorū.

commodum & felicitatem ciuium nostrorum in Wipperfurde atten-
dentes. Ipsos ab omni exactionis onere exemimus & perpetuo liberos A
dimisimus ac solutos. Hoc adiecto, quod singuli in memorato oppi-
do degentes cuiuscunque conditionis Dominis suis * siue Ecclesijs
quibus pertinent, debita seruitia & iura exhibeant. Vt autem hoc fa-
ctum nostrum ratum permaneat & inconuulsum presentem paginam
exinde conscriptam sigilli nostri caractere fecimus communiri. Te-
stes huius rei sunt, Sibodo Dapifer, Engelbertus de Bensbure, Requi-
nus de Zudendorp, Adolphus de Stamheim, Adolphus de Bernsouue,
Theodericus & Henricus Fratres sui & alij quam plures. Acta sunt B
hæc Anno Dominicæ incarnationis M.CC.XXII.

§. Dux Walramus terræ nostræ potentif-
simus affinis meus est.

In manuscriptis habetur, *Socer meus est*, vide in Notationi-
bus capitis 12. Stemma Walrami Ducis.

Caput Secundum.

*Susati inter Dominum Archiepiscopum & Comitem Fridericum
de pace tractatum.* C

Fridericus comes re-
spuit pacis
cōditiones
Iob 41.
Ibidem.

POST festum omnium Sanctorum Deo dilectus pontifex propter
bonum pacis Susatum venit. Venit & Fridericus cum fratribus suis
Episcopis, alijque cognatis suis atque consiliarijs. Vbi cum triduo pro
compositione pacis laboratum esset, nulla via, quæ Friderico placeret,
inueniri potuit. Indurauerat enim diabolus cor eius quasi lapidem, &
strinxerat id quasi malleatoris incudem. Eius consiliarijs tunc temporis D
congruebat, quod de diabolo, cuius membra per conspirationem ef-
fecti sunt, paulo superius ad Iob dictum est à Domino: Corpus illius
quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Vna vni con-
iungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhære-
bit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Ita erant, quicquid ore
dicerent, conspiratores illi in concepta malitia pertinaces & indurati,
ita coherentes & confœderati, vt nullum pacis consilium corde possent
admittere.

Nota-